

Nr 232.

Ankom till riksdagens kansli den 19 juni 1945 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.

(1:a avd.)

I propositionen nr 229 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 9 mars 1945, föreslagit riksdagen att till Utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m. under fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 300 000 kronor.

Såsom ett led i strävandena att under den nu rådande krisen trygga vår försörjning med metaller, särskilt koppar, träffades i slutet av år 1940 mellan staten och Bolidens gruvaktiebolag det s. k. legodriftsavtalet, vars omfattning sedermera utvidgats genom särskilda i mars 1941 och augusti 1943 ingångna avtal. Härigenom har bolaget åtagit sig att till utgången av år 1945 för statens räkning ombesörja driften vid vissa staten tillhöriga eller åt staten av bolaget upplåtna gruvfyndigheter inom de s. k. Bjurfors-, Rävliiden- och Adakfälten i Västerbottens län. Enligt legodriftsavtalet skall staten bekosta för driften erforderliga anläggningar, maskiner, inventarier och transportmedel, och till bestridande av dylika kostnader har riksdagen anvisat anslag å tillhoppa 10,9 miljoner kronor. Såsom ersättning för ombesörjandet av driften erhåller bolaget dels en garanterad vinst av 7 procent på medelförsäljningspriset å de utvunna metallerna dels ock 10 procent å eventuellt driftöverskott, vid vars beräkning hänsyn icke tages till ränta och avskrivningar å statens kostnader för anläggningar m. m.

Det ekonomiska resultatet av legodriften har för statens vidkommande varit långt ifrån tillfredsställande. För tiden till den 1 juli 1944 har nämligen driften gått med ett underskott av omkring 680 000 kronor, vilket underskott, i den mån detsamma redan blivit täckt, belastat det under tionde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till vissa kostnader för statens gruvegendom. Sålunda har driften visat underskott vid Bjurfors med cirka 200 000 kronor och vid Rävliiden med cirka 650 000 kronor, medan den vid Adak visat ett överskott av cirka 170 000 kronor. Vid Bjurfors torde emellertid driften snart komma att nedläggas på grund av att fyndigheten då är utbruten, och vid Rävliiden har en omläggning av driften, avseende brytning av endast

den mera högvärdiga malmen, resulterat i att under första halvåret 1944 underskottet utgjort blott omkring 3 000 kronor. Även om man således kan hysa förhoppning om en avsevärd förbättring av det ekonomiska utbytet av legodriften under den ännu icke slutredovisade delen av avtalstiden, torde det dock icke komma att räcka till full förräntning och amortering å det nedlagda kapitalet.

Huvudsyftet med legodriften har emellertid från statens sida icke varit att uppnå vinst utan har varit att i en för landets metallförsörjning brydsam tid nyttiggöra här ifrågavarande malmförekomster, vilkas belägenhet därvid nödvändigtvis måste medföra avsevärda transport- och andra förädlingskostnader. Ovedersägligen har också genom legodriften vunnits ett mycket värdefullt tillskott till vår beredskap på detta område, och behovet av detta tillskott kvarstår alltjämt med oförminskad styrka.

Då det framstod såsom angeläget att vinna klarhet över hur dessa fyndigheter och de vid dem uppförda anläggningarna lämpligen borde utnyttjas efter utgången av legodriftsavtalets giltighetstid, uppdrogs förra sommaren åt tre sakkunniga personer att verkställa utredning härom och att i sådant syfte med bolaget upptaga överläggningar i ämnet. Resultatet av utredningen föreligger nu i tvenne av motiv åtföljda förslag till avtal med bolaget om fortsatt legodrift och om fortsatt upplåtelse till staten av bolagets andelar i de av legodriften omfattade fyndigheterna. Förslagen ha som bilagor (B och C) fogats till statsrådsprotokollet, och för jämförelses skull har därtill såsom bilaga (A) även fogats det nu gällande legodriftsavtalet.

I likhet med utredningsmännen har departementschefen funnit försäljning av dessa statens gruvfyndigheter icke böra komma i fråga. En gruvdrift i statens egen regi kan däremot, framhåller departementschefen, synas vara det närmast till hands liggande sättet för fyndigheternas nyttiggörande, särskilt sedan staten lagt ned betydande belopp härför. Emellertid motsvara de av staten bekostade anläggningarna endast de första leden i metallframställningsprocessen, och för en fullt självständig statlig drift skulle erfordras ytterligare betydande kapitalinvesteringar, om vilkas ekonomiska berättigande tvekan måste råda. Då man vidare såvitt möjligt bör undvika uppbygandet av en statlig organisation för en malmförädlingsrörelse, om vars långvarighet intet för närvarande med säkerhet kan sägas, synas departementschefen andra alternativ till frågans lösning i första hand böra prövas.

Enligt departementschefen läser valet då komma att stå mellan utarrendering av fyndigheterna med tillhörande anläggningar och legodrift i nuvarande legodriftsavtals bemärkelse. Utarrendering av staten helt eller delvis tillhörig malmfyndighet har hittills varit den vanligaste formen för nyttiggörande av statens gruvegendom. Att detta förfaringssätt icke tillämpades, när det år 1940 gällde att infoga nu ifrågavarande fyndigheter i produktionen, hade antagligen mer än en förklaringsgrund. Dels torde under då rådande ovissa förhållanden arrendeformen icke ha ansetts lämpligen böra komma till användning och dels hade staten intresse av att icke helt frånhända sig rätten att kontrollera och dirigera den planerade gruvdriften. Då

förhållandena härutinnan alltjämt torde vara desamma, synes det departementschefen ligga närmast till hands att överväga om icke även fortsättningsvis legodriftsformen bör komma till användning.

Särskilt i den utformning legodriften enligt nu gällande avtal erhållit, medför den, framhåller departementschefen, för staten vissa uppenbara olägenheter. Innan slutlig ställning togs till den nyss angivna frågan, bör det enligt departementschefen därför undersökas om dessa olägenheter kunna helt eller delvis bortelimineras. Att så är fallet lär framgå vid en jämförelse mellan avtalet och det förslag till nytt avtal, som upprättats efter förhandlingar mellan utredningsmännen och bolaget. De för staten minst fördelaktiga bestämmelserna i det gällande avtalet äro otvivelaktigt, framhåller departementschefen, att bolaget äger som ren vinst tillgodoräkna sig dels enligt § 4 a), b) och c) 7 procent av värdet å den till smältverket levererade sligens och malmens utvinnbara metallinnehåll, dels ock enligt § 6 II d) 10 procent å eventuellt driftöverskott. En bolaget sålunda oavsett driftresultatet tillförsäkrad vinst kan, särskilt om något mera betydande överskott icke ens vid sträng ekonomisering är att förvänta, knappast vara ägnad att stimulera bolaget till sparsamhet. Bolagets omkostnader för driften debiteras nämligen staten. Enligt avtalsförslaget däremot skall bolagets vinst beräknas endast å driftöverskottet. Den enda vinstmöjligheten för bolaget består alltså i att uppnå ett överskott, och dettas storlek bestämmer vinstens. Stadgandet härom återfinnes i § 6 d) i förslaget, varav framgår att vinsten skall utgöra 15 procent av driftöverskottet. Den ur statens synpunkt avsevärda förbättring, som förslaget sålunda innebär, motväges, fortsätter departementschefen, visserligen i någon mån att av överskottet icke såsom nu är fallet skall beräknas på driften i dess helhet utan på driften vid varje gruvfält för sig, så att eventuellt underskott vid ett avfälten icke skall fråndragas överskottet vid det eller de andra. Det oaktat måste förslaget, särskilt i betraktande av att staten enligt § 7 andra stycket äger med 6 månaders varsel beordra nedläggandet av driften vid ett icke vinstgivande fält, anses i nu förevarande hänseende vara betydligt förmånligare för staten än det gällande avtalet. Förslaget tillgodoser också bättre än gällande avtal statens ur kontrollsynpunkt stora intresse av klara och utförliga bestämmelser rörande bolagets redovisningsskyldighet. Till bolagets förmån har i § 6 II c) i förslaget intagits en bestämmelse om rätt för bolaget att tillgodoräkna sig ränta å det kapital, som bolaget lagt ned i förrådsmaterial för legodriften. Värdet av denna förmån är lägst 20 000 kronor om året och torde icke komma att på långt när uppgå till dubbla detta belopp. Å andra sidan saknas i förslaget motsvarighet till den i § 7 i gällande avtal staten ålagda skyldigheten att svara för bolaget i följd av legodriften eventuellt påförd krigskonjunkturskatt.

Med hänsyn till det förut anförda har departementschefen delat den i ärendet enhälligt uttalade meningen, att det fortsatta tillgodogörandet av dessa statens gruvfyndigheter bör ske genom legodrift enligt nu föreliggande förslag. Icke heller såvitt angår det nya avtalets giltighetstid avviker departementschefens uppfattning från den som uttalats av utredningsmännen och

remissmyndigheterna. Departementschefen har således förordat, att avtalet får gälla till utgången av år 1950.

I samband med slutandet av det nya legodriftsavtalet synes departementschefen även böra träffas avtal med bolaget om upplåtelse till staten av bolagets andelar i de av nu gällande legodriftstaktal omfattade malmfyndigheterna. Mot det härom av utredningsmännen efter förhandlingar med bolaget framlagda förslaget har departementschefen ingen erinran att framställa.

Kommerskollegium har i sitt remissyttrande anmält behov av ytterligare medel för utbyggande av ifrågavarande gruvanläggningar. Departementschefen har i anledning härav till en början erinrat om de för ändamålet redan beviljade anslagen och i samband därmed något tillrättalägga en av utredningsmännen lämnad uppgift. För bestridandet av de anläggningskostnader, staten enligt legodriftsavtalet är skyldig ställa till bolagets förfogande, beviljade 1940 års urtima riksdag ett reservationsanslag av 2 miljoner kronor till Anläggningar för utnyttjande av vissa staten tillhöriga malmfyndigheter m. m. Såsom framgår av riksräkenskapsverkets budgetredovisning för budgetåret 1943/44 s. 194 och 195 blev detta anslag förbrukat så när som på ett belopp av 10 000 kronor. Sedermera ha 1942 och 1943 års riksdagar för ytterligare utbyggnader vid Adakfältet och uppförande därstädes av ett anrikningsverk beviljat reservationsanslag om tillhoppa 8,9 miljoner kronor till Utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m. Ehuru utredningsmännen utgått från, att sistnämnda belopp kommer att helt tagas i anspråk, ha de dock uppskattat statens anläggningskostnader enligt legodriftsavtalet till allenast omkring 10,6 miljoner kronor. Under angiven förutsättning bör enligt departementschefen beloppet rätteligen vara omkring 10,9 miljoner kronor.

Kommerskollegium har, efter bolagets hörande, funnit beloppet 8,9 miljoner kronor böra förslå för anläggningarnas färdigställande enligt plan. Emellertid har kollegium biträtt ett av bolaget framlagt förslag om utförande av vissa ytterligare tillredningar och undersökningar i Adakgruvan för en beräknad kostnad av 300 000 kronor. Såsom kollegium framhållit utgöra dessa arbeten endast förberedelser för en framtida malmutvinning, och de komma därför måhända att sakna betydelse för vår kopparförsörjning under den nu rådande krisen. Emellertid ingå de uppenbarligen såsom ett led i en rationellt skött gruvsrörelse och äga med hänsyn till ovissheten rörande importmöjligheterna en tid efter kriget ett visst värde även ur beredskapsynpunkt. Departementschefen tillråder därför medelsanvisning i enlighet med kollegii förslag.

På grund av ärendets brådskande beskaffenhet tillkom nu gällande legodriftsaktal utan riksdagens medverkan, därvid Kungl. Maj:t begagnade Sig av det av riksdagen (skr. 56/1932 och 110/1940) givna bemyndigandet att upplåta gruvfyndigheter. Ehuru detta bemyndigande allttjämt är gällande, torde dock, framhåller departementschefen, med hänsyn till legodriftens betydelse och omfattning riksdagen böra beredas tillfälle att uttala sig om det nu föreslagna nya legodriftsavtalet, innan det slutgiltigt godkännes av Kungl. Maj:t.

Enligt av riksdagen lämnat bemyndigande äger Kungl. Maj:t upplåta gruvfyndigheter. Det med stöd av detta bemyndigande mellan staten och Bolidens gruvaktiebolag år 1940 träffade s. k. legodriftsavtalet utgår med ingången av nästa år. Med anledning härav har träffats preliminärt nytt avtal, beträffande vilket riksdagen i förevarande proposition beretts tillfälle att uttala sig. Utskottet vill då först framhålla, att utskottet vid övervägande av frågan rörande det fortsatta utnyttjandet av i ärendet berörda gruvor funnit ett bibehållande i princip av den nuvarande formen för gruvornas tillgodogörande vara ur statens intresse att föredraga framför övriga dryftade förslag till lösning av frågan. Genom de i föreliggande avtalsförslag ändrade bestämmelserna hava vissa med gällande avtal förenade olägenheter minskats, varför det nya avtalet i icke oviktiga hänseenden synes vara förmånligare för staten än det tidigare. Utskottet kan därför tillstyrka, att det nya avtalsförslaget godkännes av staten.

Utskottet.

För utförande av ytterligare tillredningar och undersökningar i Adakgruvan har Kungl. Maj:t för nästa budgetår äskat ett anslag av 300 000 kronor. De skäl, som departementschefen anfört för medelsanvisningen, hava föranlett utskottet tillstyrka, att riksdagen beviljar det begärda beloppet.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Utbyggnad av staten tillhöriga gruv-
anläggningar i Malå socken m. m.* för budgetåret 1945/46 under fonden för förslag till statsverket anvisa ett investeringsanslag av 300 000 kronor.

Stockholm den 19 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 230.
